

Tudományos élet.

A magyar tudományos világ nagy karácsonyi eseménye: Hóman Bálint és Szekfű Gyula *Magyar Történelmének* megjelenése. Az Árpád-kori és a XVI. századi magyar történelemnek ilyen átfogó szemléletű szintézisét még eddig sehol sem olvastuk; magyar történelmet ennyi kritikai és művészi érzékkel még nem írtak. Hóman-Szekfű könyvével a magyar történetírás újra eljutott az európai történetírás színvonalára, melyről az utóbbi évtizedekben kissé elmaradt, mert legtöbb történetírónkban a nagy európai összefüggések iránti érdeklődés csak elszigetelten volt meg, de még jobban hiányzott belőlük a törekvés, hogy a derekasan összehordott anyagot művészi módon, szép nyelven és az egység állandó figyelem-meltartásával dolgozzák fel.

Szekfű Gyula ezenkívül még egy művével: *Bethlen Gábor*-ral is meg-lepte decemberben a magyar közön-séget. Az eddigi vértelen és a liberális eszmékhez szabott, idealizált Bethlen Gábor helyett a könyvben egy élő alakot kapunk, kit nem az újkor szabad-ságeszméi lelkesítenek, hanem aki a XVII. század abszolutista törekvései-hez híven csinál egyéniségéhez szabott erős államot Erdélyből: nála az állam-eszme összeforr az uralkodóival. De Szekfű szerint Bethlen azért nem valami ostoba kéjenc-zsarnok, mint elődjei, hanem épúgy országa felvirá-goztatására törekszik, mint később XIV. Lajos. És Szekfű, a történelmi alakok lelkeinek nagyszerű elemzője, sosem felejt el az eszméi összefüggések között az embert, kit erkölcsi és szel-lemi tulajdonságai tettek nagygyá. Így kapjuk meg könyvében a XVII. század szellemi légkörében mozgó igazi, nagy Bethlen Gábort.

De e sorok írója csak futólag említi most a karácsonyi könyvpiac eme sú-lyos termékeit: jelentőségük kellő ki-domborítását más hivatottabbakra bízta. Inkább olyan tudományos ese-ményekről szeretne itt számot adni, melyekről nyomtatott betű idáig még nem emlékezett meg.

A decemberi tudományos társasági üléseken, mint mindig, a nyelvtudo-mányi előadások tüntek ki rendszeres-ségükkel és érdekességükkel. Itt első-sorban Németh Gyula akadémiai elő-adásáról kell megemlékeznem, aki az egyik decemberi ülésen a Biborbanszületett Konstantin által feljegyzett

magyar törzsnevek ötletes magyará-zatát adta. Még iskolai emlékeinkből tudjuk, hogy ezek a törzsnevek a követ-kező sorrendben maradtak meg: *Nyék, Megyer, Kürt-Gyarmat, Tarján, Jenő, Kér és Keszli*. Valamennyi név meg-található ma is helységnevekben, me-lyek az egyes nemzetségek későbbi bir-toklásának emlékét őrzik. Vagy melyik budapesti ember ne tudná, merre van Káposztásmegyer, Hajmáskér és Buda-kezi és ki ne hallott volna Nyék-ről, Borosjenőről, Salgótarjánról, vagy Balassagyarmatról? De nem is ebben van a megoldás újdonsága.

A titok abban rejlik, hogy ezek a nevek, úgy, amint azokat Biborbanszületett Konstantin a magyar követek bemondása alapján feljegyezte, pontosan megőrizték a magyar nép kialaku-lásának történetét. Elöl és hátul állnak a legutóbb csatlakozott törzsek, melyek elsejét finn-ugor szóval *Nyék*-nek, azaz határnak nevezték el (a *nyék* egyes magyar tájszólásokban ma is határt jelent), utolsóját török szóval *Keszli*-nek, azaz darabnak, töredéktörzsnek. Ezek tehát olyanféle utólag csatlako-zott népek lehettek, mint később a kabarok vagy a székelyek. Az ilyen csatlakozó népeket t. i. a keleti népek hadviselési rendje szerint mindig elő-véd vagy hátvéd gyanánt használták.

Közvetlen a *Nyék*-törzs után jön a *Megyer*- vagy *Magyar*-törzs. Ma már egészen valószínű, hogy a magyar név összetett szó, ebből: *magy-eri*, mely összetételnek első része azonos a ma-gyar nép legszorosabb rokonának, a vogul népnek nevével. A vogulok ugyanis magukat *manyszi*-nak, azaz embernek nevezik. A *magyar* név elő-résében szintén ez az emberjelentésű szó rejlik; az *eri* pedig szintén embert jelent, még pedig törökül. Abban pedig nincs semmi rendkívüli, hogy a népek magukat *ember*-nek nevezik, mert Né-meth Gyula egész sor analógiát tud idézni állításának igazolására. A fő-törzs *magyar* nevében tehát a finn-ugor eredetű magyarság eltörökösödésének ténye tükröződik.

Ugyanilyen pontossággal mutatta ki aztán kitűnő orientalistánk a török *Kürt-Gyarmat*-ról, hogy az két török törzs összeolvadását képviseli, melyek nevei tipikus török törzsnevek: «hótor-lasz, fáradhatatlan» jelentéssel, majd *Tarján* (Tarchan), *Jenő* (Jenach) és *Kér* «nagyon nagy» nevekről, hogy azok török törzsnevek, melyekhez ha-sonlók ma is találhatók az orosz-

országi vagy ázsiai török népeknél. Nem kevésbé tanulságos volt a Magyar Nyelvtudományi Társaság decemberi ülése, melyen Melich János Gombocz Zoltán mellett a magyar nyelvtörténet legkiválóbb kutatója, a Szepes névről értekezett. Meggyőzően kimutatta, hogy a Szepes neve színmagyar szó, még pedig személynév, mely az Árpád-korban másutt is előfordul. A szó a mai szép szó származéka és az Árpád-korban Szipis-nek és Szips-nek hangzott: ezt az alakot vette át a német és a tót nyelv és alakította saját hangrendszeréhez képest: Zips, illetve Spis-sé. Az első foglaló, névadó nép tehát itt is a magyar volt. Melich János minden előadásában valóságos honfoglalást végez: a legszigorúbb tudományossággal sikerül neki szellemileg visszahódítania a tőlünk elrabolt területeket. A történeti igazság ugyanis mindig a mi oldalunkon van: csak fel kell ismernünk. A Szepes név magyarázata méltán illeszkedik a honfoglalás-kori Magyarország c. nagyterjedelmű művébe, mely most már befejezéséhez közeledik.

A Magyar Néprajzi Társaságban a rég nem hallott, de mindig értékeset hozó agg tudós, Binder Jenő lepte meg a hallgatóságot a XVI. század elején feljegyzett, híres és annyit vitatott magyar vers éles elmére valló magyarázatával:

Supra aggnő, szökj fel kabla (kanca)!
Haza jött firjed, tombj Kató!
Az te szíp palástodban
Gombos sarudban
Haja, haja virágom!

Sokat találgatták már az irodalom-történészek, hová tegyék ezt a különös versecskét. Binder Jenő kimutatta, hogy az első szó ugyan latin a versben, de azért mégis a legrégebb magyar népi táncszó jelen meg előttünk, vagyis afféle gúnyos verseike, amelyet falun a legények szoktak tánc közben elkurjantani. A vers minden sora és szava él még ma is a népi táncszavakban: ma is gúnyolják a táncoskedvű öregasszonyokat, csúfolják cifrázkodásukat (bár a gombos saru nem okvetlen jelent díszes cipellőt abban a korban).

De a népművészet barátai még nagyobb érdeklődéssel hallgatták meg Sebestény Károlynak, a szegedi Néprajzi Múzeum igazgatójának előadását, ki vetített képekkel kísért előadásban magyarázta meg, mint fejlődött ki a

magyar parasztbútor a régi középkori, renaissance és barokk úri bútorból, mely csodálatos erővel őrizte meg az úri házakban már rég letűnt formákat, míg végre aztán neki is el kell tűnnie a tömegbútor elől, melyet az elszegényedett nép jobban meg tud fizetni. Itt is ugyanaz a folyamat, ami a népdalban: a régi pusztulóban van és még szerencse, hogy a múzeumok az utolsó órában megmentették ezeket a szebbnél-szebb darabokat, melyek, úri származásuk dacára, az egyszerűsítő, de izléses népszellem termékei. Megkapóan mutatta ki Sebestény Károly, milyen célszerűség van a parasztbútorokban és elhelyezésükben és épen ezért nyugodtabb hatású egy parasztszoba berendezése, mint egy átlagos úri lakásé, ahol a bútorok helyét nem mindig a célszerűség szabja meg.

Kíváncsian nézünk a Magyar Néprajzi Társaság január havi nagygyűlése elé, melyen Bartók Béla fog beszámolni népdalgyűjtésének eredményeiről a magyar kultúrának nagy ünnepe létszen!
Eckhardt Sándor.

Színházi szemle.

Bimbózó fiatalság s az élet fájáról lesóhajtó öregség, orgyilkot dugdosó bűn s a kegyelem és bűnbocsánat erőnye, a finom szellem felsősége s durva állatiasság, könyvekből sugárzó bölcsesség s a könyveket máglyára ítélt balgaság, számító józanság s királyságot ígérő butykos-mámor, az élet csupa-szöglet realitása s az álom csupadallam káprázata: csodálatos harmóniában símul össze Shakespeare utolsó drámai költeményében, a *Viharban*. Olyan «summa vitae»-szerű epilógusa ez költője művének, akár az Ibsenének a *Ha mi holtak feltámadunk*; alkotó munkájokban ezek a «tot suprême»-ek.

A *Vihar*-hoz mintha valójában csak a háború utáni Európa érkezett volna el, addig a színpadokon gyökeret verni nem bírt. Most észrevetők jótékony magaslátát, a róla kínálkozó végtelen, minden nyomorúságot rezignált életbölcsességben feloldó távlatot. A Nemzeti Színház legutóbb éveken át hódított vele s most, hogy nem is igen hosszú szünet után megint műsorára tűzte, szebbnek, gazdagabbnak találtuk, mint valaha. Az új előadást bizvást dicsérhetjük azzal, hogy nem marad el a régi mögött: Hevesi Sándornak eddig is ez volt egyik legjobb ren-